

Уявлена глобалізація

Книжка всесвітньо відомого аргентинського антрополога, соціолога, культуролога Нестора Ґарсії Канкліні «Уявлена глобалізація» – це дослідження масової та міської культури, нових неординарних процесів реальності, культурних змін і пошуків управління ними. Після двох десятиліть дослідження глобалізації як невідворотної долі сьогодення автор розглядає втрачені взаємопроникнення і нерівності та нерівномірності процесів глобалізації. Багато уваги приділено проблемам урбаністики, міському просторові як уособленню глобалізації, а також поняттю пограниччя, його впливу на глобалізований світ. Розрахована на соціологів, політологів, економістів і культурологів, а також на широкий загал читачів, яких цікавить розвиток сучасних суспільств.

Нестор Гарсія Канкліні

УЯВЛЕНА
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Анетти
Антоненко
НІКА

Нестор Гарсія Канкліні

Уявлена глобалізація

Obra editada en el marco del Programa «Sur» de Apoyo a las
Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores,
Comercio Internacional y Culto de la República Argentina

Programa Sur

Це видання здійснено
в рамках Програми підтримки перекладів «Sur»
Міністерства закордонних справ, міжнародної торгівлі
та культури Аргентинської Республіки

Néstor García Canclini

La globalización imaginada

PAIDÓS

Нестор Гарсія Канкліні

Уявлена глобалізація

Переклад з іспанської Олександри Ковальнової

Львів
Видавництво Анетти Антоненко
Київ
Ніка-Центр
2016

УДК 339.9:316.4:316.73
ББК 65.5+71.4(3)
Г20

Переклад з іспанської *Олександри Ковальової*

Переклад за виданням:
Néstor García Canclini *La globalización imaginada*
ISBN 978-950-12-5476-1

В оформленні обкладинки використано фрагмент
настінного розпису мексиканського художника
Хорхе Гонсалеса Камари «Presencia de América Latina»
(листопад 1964 р. – квітень 1965 р.)

Гарсія Канкліні Н.

Г20 Уявлена глобалізація / Нестор Гарсія Канкліні ; пер. з ісп. – Львів :
Видавництво Анетти Антоненко ; К. : Ніка-Центр, 2016. – 256 с.,
8 с. кольор. вклейка

ISBN 978-617-7192-49-6 (Видавництво Анетти Антоненко)
ISBN 978-966-521-681-0 (Ніка-Центр)

Книжка всесвітньо відомого аргентинського антрополога, соціолога, культуролога Нестора Гарсії Канкліні «Уявлена глобалізація» – це дослідження масової та міської культури, нових неординарних процесів реальності, культурних змін і пошуків управління ними. Після двох десятиліть дослідження глобалізації як невідворотної долі сьогодення автор розглядає втрачені взаємопроникнення і нерівності та нерівномірності процесів глобалізації. Багато уваги приділено проблемам урбаністики, міському просторові як уособленню глобалізації, а також поняттю пограниччя, його впливу на глобалізований світ.

Розрахована на соціологів, політологів, економістів і культурологів, а також на широкий загал читачів, яких цікавить розвиток сучасних суспільств.

Українською перекладено вперше.

УДК 339.9:316.4:316.73
ББК 65.5+71.4(3)

ISBN 978-617-7192-49-6 (Видавництво
Анетти Антоненко)
ISBN 978-966-521-681-0 (Ніка-Центр)

«La globalización imaginada»
© 1999, Néstor García Canclini
© 1999, Editorial Paidós S.A.I.C.F.
© О. Ковальова, переклад, 2016
© «Видавництво Анетти Антоненко», 2016
© «Ніка-Центр», 2016

ЗМІСТ

У пошуках місця в сучасному світі (*Володимир Самойленко*) 7

Вступ. Культура і політика в уявленнях глобалізації 11

Глобалізації циркулярні й тангенціальні 12

Основні питання методології 19

I. НАРАТИВИ, МЕТАФОРИ І ТЕОРІЇ

Глава 1. Глобалізуватися чи обстоювати ідентичність: що обрати..... 25

Громадські взаємодії або підприємницьке лобі 26

Коли Давиду невідомо, де Голіаф 31

Способи уявлення глобального процесу 37

Вистави глобалізації та мелодрами міжкультурності 40

Глава 2. Глобалізація: неідентифікований культурний об'єкт 43

Інтернаціоналізація, транснаціоналізація, глобалізація 43

Що спільного між «Макдональдсом» і Макондо? 49

Листівки для бестіарію глобалізації 52

Польові дослідження Мексики в Единбурзі 59

Від наративів до культурної теорії глобалізації 62

Глава 3. Ринок і мультикультурність: Латинська Америка

між Європою та Сполученими Штатами..... 67

Міграції минулі і сучасні 70

Конфлікти між наративами ідентичності 75

а) Маніхейська бінарність 79

б) Зустріч культур 82

в) Захопленість на відстані 84

г) Несумірні ідентичності 89

д) Американізація латиноамериканців, латиноамериканізація
Сполучених Штатів 92

е) Добросусідські відносини під опікою США 96

Латиноамериканський культурний простір
і транснаціональні мережі 99

Глава 4. Не знаємо, як визначати інакших..... 105

Неперекладна мультикультурність 107

Міжкультурні мережі 117

Багатоманітні громадяни 122

II. ІНТЕРМЕДІЯ

Глава 5. Відмінності між латиноамериканським антропологом, європейським соціологом і американським фахівцем з культурних досліджень.....	129
---	------------

III. ПОЛІТИКА МІЖКУЛЬТУРНОСТІ

Глава 6. З Парижа до Маямі транзитом через Нью-Йорк	145
Візуальні мистецтва: від авангардизму до jet-мистецтва.....	148
Видавнича індустрія: мондіалізація в частинах	153
Аудіовізуальні індустрії: латиноамериканські голоси англійською мовою	158
Набутки і втрати.....	165
Глава 7. Культурні столиці та глобальні міста	169
Урбаністичне відродження.....	170
Глобалізація периферійних міст.....	173
Від міських просторів до медійних мереж	175
Провінційні та глобальні уявлення.....	180
Глава 8. До питання культурних програм глобалізації	185
Культурні дослідження за часів, коли вичерпується подив	188
Культурне відновлення публічного простору.....	192
Естетика для міжкультурних гурманів.....	205
Від дій на переривання до політики посередництва.....	211
Додаток. До антропології непорозумінь: Дискусія щодо методу роботи з міжкультурністю.....	217
Мистецькі та наукові стратегії	217
Непов'язані історії.....	221
Відкриття мультикультурності.....	226
Ритуали по один і по другий боки віконця	228
Бібліографія	240
Покажчик імен.....	252

У ПОШУКАХ МІСЦЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У своїх пошуках місця в сучасному світі та шляху розвитку сьогоднішня Україна традиційно орієнтується на досвід європейських країн, західних або пострадянських, більшою або меншою мірою розвинених. Але світ, у якому вона хоче знайти це місце, давно глобалізований. Утім, дослідники сучасності досі не можуть дійти одностайної думки, що саме це означає. Та чи варто більш-менш сліпо копіювати європейський досвід, зокрема європейські помилки? На іншому боці Земної кулі лежить величезний континент, де країни шукають цікаві, самобутні шляхи чи то вже прямують ними.

Два роки тому у видавництві «Ніка-Центр» вийшла книжка «Латиноамериканський виклик» бразильського та французького соціологів Бернарду Соржа та Даніло Мартучеллі, де подана комплексна картина теперішнього стану латиноамериканських суспільств в умовах докорінних трансформацій усіх сфер сучасного життя. Вітчизняний читач побачив переконливу картину вражаючої тотожності між тим, що відбувається у сучасній Україні й у латиноамериканському світі: схожість проблем, шляхів їхнього розв'язання, реформ, витоків.

І ось перед вами ще одна книга латиноамериканського дослідника. Нестор Гарсія Канкліні (нар. 1939) – всесвітньо відомий аргентинський антрополог, соціолог, культуролог, дослідник мистецтва і літератури та письменник-есеїст. Він закінчив Національний університет Ла Плати у 1975 р., захистив там докторську дисертацію. Здобув ступінь доктора в Університеті Париж X – Нантер. Викладав в університетах Ла Плати, Буенос-Айреса, Сан-Паулу, Барселони, Остина, Стенфорда, Неаполя та інших. З 1990 р. живе у Мехіко та обіймає посаду професора в Автономному університеті Метрополітана. Також очолює програму досліджень міської культури.

Протягом своєї наукової кар'єри він розробив декілька концепцій у царинах глобалізації, споживацтва, мультикультуралізму. Гарсія Канкліні є автором численних праць з соціології культури в умовах глобалізації, соціології постмодерної культури, літератури та мас-медіа.

Йому належить теорія гібридних культур. У 1992 р. він став лауреатом премії Асоціації Латиноамериканських досліджень, у 1995 р. – премії Іbero-Американської видавничої асоціації за кращу книжку про Латинську Америку, у 1996 р. – премії Національної Ради з науки і техніки Мексики (Конекс).

Книжка «Уявлена глобалізація» – дослідження у царині антропології, історії та соціології, підсумок досліджень Нестора Гарсії Канкліні, що він їх вів протягом кількох десятиріч. За словами автора, це дослідження масової та міської культури, нових неординарних процесів реальності, культурних змін і пошуків управління ними. Його думка, неначе часом бурхливий, часом спокійний потік, вільно простує між такими полярними позиціями, як «технологічний оптимізм» та «культурний відчай», знаходячи мілини компромісів і пороги відторгнення. Книжка також присвячена мультикультуралізму й обмеженню ринку границями глобалізації. Це певне переосмислення мистецтва, культури та комунікацій.

Після двох десятиліть дослідження глобалізації як невідворотної долі сьогодення автор зупиняється на «пропущених з'єднаннях, втрачених взаємопроникненнях і нерівності та нерівномірності процесів глобалізації». Він переосмислює уявні конфлікти і зміщує акценти від циркуляційної глобалізації до глобалізації тангенціальної.

Велике місце в книжці відведено взаємодії між Європою, США та Латинською Америкою як «двигуна» глобалізації. Автор наголошує на потребі зміщення історичного погляду на цю взаємодію з обов'язковою необхідністю врахування культурної самобутності. Конфлікти інтеграції та економічної конкуренції між цими трьома світами є підґрунтям як дивергенції, так і конвергенції. Підкреслено, що проблема міграції людей і капіталів набагато складніша, ніж вважалося раніше. «Простіше зробити інвестицію у нову країну, аніж стати її громадянином», – наголошує автор. Асиміляція й ідентичність – саме ті наріжні камені, на яких базується його соціологічне дослідження.

Яскраво змальована ситуація у мистецтві та індустрії культури, зокрема світовій гегемонії США. Гарсія Канкліні диференційовано розглядає проблеми транснаціоналізації у наявних культурних ареалах, а також досліджує напругу, що виникла між гомогенізацією та відмінностями в асиметричних відносинах між країнами та регіонами. У полі зору автора – пошуки митців, пов'язані з культурними розбіжностями, які, на його думку, спричиняють виникнення таких антагонізмів, як творчість проти засобів масової інформації, лінгвістичне експериментування проти кальок міжнародного стилю тощо. Автор

намагається описати механізми, за допомогою яких транснаціональні компанії формують глобальну масову культуру. До того ж дослідник робить акцент на існуванні значної невідповідності між державними та приватними суб'єктами, що відповідають за менеджмент культурної політики. Проведені дослідження стосуються галузей образотворчого мистецтва, видавничої справи, аудіовізуальної сфери. Індустрія культури стала одним з найприбутковіших видів світової економічної діяльності поряд із значною нерівністю у царині виробництва і продажу між США та іншими блоками, особливо для мас-медіа.

Багато уваги Гарсія Канкліні приділяє проблемам урбаністики, оскільки він є одним з провідних світових фахівців цих теренів. Міський простір – уособлення глобалізації, що породжує ключові проблеми дуалізації та сегрегації, які протікають як у містах Аргентини чи Бразилії, так і у Нью-Йорку чи Парижі. Місто подано як простір, де ідентичність і почуття належності створюються матеріальними та символічними ресурсами різного географічного походження. Саме міста формують і національні держави, і глобальні ринки.

Окрему увагу і, так би мовити, особливу любов приділено дослідженню такого поняття, як пограниччя, яке хвилювало і хвилює багатьох дослідників суспільств. Автор має свою концепцію цього феномена і його впливу на глобалізований світ.

Згадувані напрями – лише невеликий і неповний перелік проблем, викладених аргентинським майстром у цій книжці.

«Уявлена глобалізація» уособлює суму підходів до перегляду концепції простору та паралельне перегрупування ідеї нації і світу. А також пошук шляху і свого місця у тому світі.

Володимир Самойленко, канд. геогр. наук

Вступ

КУЛЬТУРА І ПОЛІТИКА В УЯВЛЕННЯХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Іноді трапляються показові історії у письменників, котрих не дуже прийнято цитувати. Кілька місяців тому я прочитав один нарис Філіпа Соллерса¹: «Два плюс два дорівнює шести, каже тиран. Два плюс два дорівнює п'яти, каже поміркований тиран. Сміливому індивідові, який на свій страх і ризик пам'ятає, що два плюс два дорівнює чотирьом, поліціанти кажуть: вам же, напевно, не хотілося б, щоб ми повернулися до тих часів, коли два плюс два дорівнювало шести».

Вам же не хотілося б повернутися до часів диктатур і партизанських воєн, кажуть політики. І не хотілося б повернути роки гіперінфляції, зауважують економісти. Тим часом ми так і не знаємо, наскільки можуть вплинути на новий світовий безлад країни, які намагаються інтегруватися за регіонами, щоб захистити себе від глобалізації: Сполучені Штати Америки з Європою проти Японії та Китаю, Сполучені Штати з Латинською Америкою для того, щоб європейці не привласнили латиноамериканський ринок; тоді як ми, латиноамериканці, домовляємося про зону вільної торгівлі між нами, поглядаючи водночас за межі регіону, сподіваючись привернути до нього американський і європейський капітал. А інколи й азійський.

Сполучені Штати за підтримки деяких латиноамериканських урядів спонукають створення до 2005 року Американської зони вільної торгівлі (АЗВТ). П'ятнадцять держав, які входять до Європейського Союзу, проводять наради з державами – учасниками Південноамериканського спільного ринку (МЕРКОСУР) і з Мексикою, а від червня 1999 року – з рештою латиноамериканських країн, аби визначити, чи існує можливість до того часу (ймовірно, у 2001 році) досягти угоди з деякими з них про вільну торгівлю, попри опір з боку французів, які

¹ Філіп Соллерс – французький письменник, літературний критик, есеїст, автор численних романів, засновник авангардного журналу «Тель Кель». – Тут і далі примітки перекладача.

вбачають загрозу в конкуренції з боку латиноамериканців у виробництві сільськогосподарської продукції. Сполучені Штати періодично звинувачують Мексику та європейські країни у демпінгу й протекціонізмі. У межах МЕРКОСУР розбіжності та недовіра кожного року загрожують недотриманням укладених угод. Що становить собою вільна торгівля, інтеграція? Це нові форми підпорядкування чи протидії, чи регіональні союзи? Чи зможуть громадяни віднайти альтернативи тому, що зараз їм нав'язується, і вирішити, що є більш прийнятним для них, не переглядаючи при цьому міжкультурні зв'язки? Стара практика суперництва й упереджені погляди обтяжують розмови про майбутнє – більшою мірою уявне, ніж можливе.

Непросто перевести ці угоди на мову цифр, оскільки ми маємо справу з неадекватними рахунками. За останні двадцять років зовнішня заборгованість латиноамериканських країн збільшилась у чотири або у шість разів. Що можуть вдіяти такі держави, як Аргентина і Мексика, з боргами у розмірі 120 і 160 млрд доларів, якщо лише виплата за відсотками зобов'язує щороку віддавати половину чи навіть більше валового національного продукту? Заборгованість Сполучених Штатів (утричі більшу) так само неможливо погасити. Як можна включити до повсякденного життя цифри, які наведені у часописах? Для міркування про політику потрібна наявність яви, хоча суми настільки неймовірні, а конфлікти, які ними провокуються, настільки мало керовані, що нерідко в результаті паралізують наявні уявлення.

Цікаво, що таке протистояння всіх проти всіх, за якого банкрутують виробництва, ліквідуються робочі місця, зростають масові міграції й активізуються міжетнічні й міжрегіональні конфлікти, називається глобалізацією. Привертає увагу, що підприємці та політики інтерпретують глобалізацію як наближення людства до спільного майбутнього і що численні критики цього стражденного переходу характеризують його як процес, пройшовши який ми всі станемо гомогенізованими.

ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНІ Й ТАНГЕНЦІАЛЬНІ

Незважаючи на ці сумнівні результати, уніфікація на планетарному ринку проголошується єдиним способом мислення, і тих, хто натякає, що світ може повертатися в інший спосіб, дискредитують як націоналістів, що ностальгують. А якщо хтось іще сміливіший поставить під сумнів не лише переваги глобалізації, а й те, що єдиною формою її

реалізації є лібералізація торгівлі, його звинуватять у тому, що він сумує за епохою, яка передувала падінню сумнозвісного муру. Й оскільки ніхто розважливий не вважає за можливе повернення до тих часів, робиться висновок, що капіталізм — це єдина вірогідна модель взаємодії між людьми, а глобалізація — його найвищий неминучий етап.

У цій книжці я хочу з'ясувати, що саме ми — ті, хто опікується культурою, — можемо зробити до того, як настане це майбутнє, яке для когось є обнадійливим, а для когось — недоступним. Тобто які питання ставить міжкультурність перед ринком і кордони перед глобалізацією. Йдеться про те, щоб продумати, як займатися місцевістю, культурою і комунікацією на цьому етапі. Наприклад, якщо розглянути реорганізацію відносин між Європою, Сполученими Штатами і Латинською Америкою, можна зрозуміти цей процес під кутом зору культури і діяти у його межах в інший спосіб, ніж ті, хто вбачає у ньому лише економічний взаємообмін.

Перше, що варто прояснити, що культура є не лише сферою, де точно відомо, що два плюс два дорівнює чотирьом. Вона також є невизначеною позицією, з якої намагаються уявити, що можна було б зробити з недостатньо окресленими множинами, акумулятивний і виразний потенціал яких іще з'ясовується. Одна частина культури продукує знання, яке дає змогу впевнено стверджувати, всупереч політичній чи церковній владі, скільки насправді дорівнює два плюс два: це знання дало можливість розуміти «реальне» з певним ступенем об'єктивності, розвивати глобалізовані технології комунікації, оцінювати споживання культурної індустрії та розробляти масмедійні програми, котрі розширюють масове пізнання й створюють соціальний консенсус. Інша частина культури — сучасна — розвивається тією мірою, якою відчувається незадоволеність безладом або інколи чинним світовим порядком: ця культура сприяє не лише пізнанню та плануванню, а також трансформуванню й упровадженню інновацій.

Протиставлення цих двох способів розуміння культури, які суперечать поглядам науковців і технологів, з одного боку, та гуманістів і творців від мистецтва, з другого, стає інакшим завданням за часів глобалізації. Що саме можна пізнавати й чим керувати, і що має сенс модифікувати й створити, науковці та митці повинні узгоджувати не лише з меценатами, політиками й органами влади, а й із розпорешеною владою, яка приховується під назвою глобалізація. Кажуть, що глобалізація діє за допомогою інституційних структур, організацій усіх рівнів і ринків матеріальних і символічних товарів, які складніше іден-

тифікувати та контролювати, ніж раніше, коли різні економіки, засоби комунікації та мистецтво функціонували лише в межах національного простору. Давид не знає, де перебуває Голяф.

Для розуміння цих труднощів ми – ті, хто досліджує креативність, культурну циркуляцію і споживання, – дедалі більше переймаємося, усвідомлюючи конкретні дані, «об’єктивні» соціально-економічні зміни, які за новими правилами управляють науковими й мистецькими ринками, як і нашим повсякденним життям. Однак, оскільки глобалізація постає як невизначений і некерований об’єкт, ті, хто її здійснює, описують її за допомогою наративів і метафор. Відповідно, соціально-антропологічний ракурс культури обумовлює аналіз як статистичних даних і концептуальних текстів, так і нарисів і уявлень, які роблять спробу визначити її наміри. До того ж міграції, прозорі кордони та подорожі свідчать про те, що для глобалізації властиві злами та сегрегація. Це одна з причин, чому в розповідях мігрантів і біженців трапляються наративи та метафори.

Подібна невпевненість дестабілізує інших соціальних гравців, які до того зазвичай не цікавилися культурою. Після глобалізаційної ейфорії 1980-х років політики, які не надто добре розуміють, яким чином реструктурується їхня діяльність, коли державні органи, на посади в яких вони претендують, починають контролювати менші економічні й суспільні простори, запитують себе, що вони можуть зробити і в яких сферах. Підприємці, збентежені різким переходом від продуктивної економіки до спекулятивної, ставлять подібні питання. І ті, і ті вказують на необхідність створення нової культури праці, споживання, інвестування, рекламування та управління засобами комунікації й інформації. Складається враження, що вони домовилися звертатися до культури як до джерела порятунку, ніби «створення нової культури» змогло б магичним чином упорядкувати те, що не спроможна економіка у питаннях праці й інвестування та конкуренція у сфері засобів і споживання.

Заклики щодо створення нової культури з глобалізаційними змінами можна сприймати також як потребу навести лад у конфліктах між уявленнями. Розглянемо, як може відрізнятись у кожного зміст уявлення глобалізації: для керівника транснаціональної компанії «глобалізація» охоплює головню ті країни, в яких діє його підприємство, сферу його діяльності та конкуренцію з іншими компаніями; для керівників латиноамериканських держав, торговельні зв’язки яких сконцентровані на Сполучених Штатах, глобалізація є майже синонімом «американізації»; у дискурсі країн МЕРКОСУР під цим словом також розуміються євро-

пейські держави, а інколи воно ототожнюється з новітніми взаємодіями між країнами Південного конусу¹. Для мексиканської чи колумбійської родини, декілька членів якої працюють у Сполучених Штатах, глобалізація вказує на щільний зв'язок із подіями у тій частині країни, де живуть їхні родичі, що відрізняється від того, як її уявляють мексиканські чи колумбійські актори, скажімо, Сальма Гайек² або Карлос Вівес³, котрі мають на ринку США розпорошену аудиторію.

Насправді лише частина політиків, фінансистів і вчених у всьому світі розуміють глобалізацію як циркулярну, і вони не становлять більшості навіть серед своїх колег. Решта уявляє глобалізацію як тангенціальну. Широкість чи вузькість уявлень про глобальні процеси демонструє нерівність доступу до того, що прийнято називати глобальною економікою та культурою. У цій нерівній конкуренції між уявленнями виявляється, що глобалізація і є, і не є тим, чим обіцяє бути. Численні глобалізатори крокують світом, зображуючи глобалізацію.

Однак навіть бідні й маргіналізовані не можуть ігнорувати глобальних процесів. Коли латиноамериканські мігранти потрапляють на північ Мексики та на південь Сполучених Штатів, вони виявляють, що підприємство, на якому вони отримують роботу, є корейським чи японським. Крім того, багато з тих, хто виїхали зі своїх країн, були вимушені прийняти це крайнє рішення, тому що «глобалізація» знищила робочі місця в Перу, Колумбії чи Центральній Америці, або тому, що її результати в комбінації з локальними негараздами зробили занадто нестабільним суспільство, в якому вони завжди жили.

Американський кінематографіст, який працює у Голлівуді – цьому символічному «домі американської мрії», – вже не сприймає так, як раніше, позицію його країни у світі, відтоді як дізнався, що Universal Studios були викуплені японським капіталом⁴. Після того, як упродовж багатьох років він уважав Захід сучасним, а Схід традиційним, просування Японії у Сполучених Штатах і в інших західних регіонах

¹ Країни, розташовані у південній частині Південної Америки. До них належать Аргентина, Чилі, Уругвай; іноді включають Парагвай і південні штати Бразилії (Ріу-Гранді-ду-Сул, Санта-Катаріна, Парана; інколи також Сан-Паулу).

² Сальма Гайек (нар. 1966) – мексикано-американська актриса, режисер, продюсер і співачка.

³ Карлос Вівес (нар. 1961) – колумбійський співак, композитор і актор.

⁴ Ідеться про тематичний парк Universal Studios Japan у місті Осака (Японія).

примусило його запитати себе, цитуючи Девіда Морлі, чи зараз «світ буде читатися справа наліво, а не зліва направо».

Наголос, який ми робимо на міграційних процесах і населенні, що наражається на такі зміни, свідчить, що враховуються як рухи капіталів, товарів і комунікацій, так і зіткнення різних стилів і способів життя. Запаморочення і невпевненість, які виникають при намаганнях мислити у глобальних масштабах, призводять до пошуку прихистку в регіональних міждержавних об'єднаннях і до визначення – у межах ринків, суспільств та їхніх уявлень – територій і просторів, які б для кожного становили собою глобалізацію необтяжливу, з якою вони могли б мати справу. Точаться дискусії стосовно того, чи потрібно створювати нові бар'єри, які б навели лад в інвестиціях, або між етносами, регіонами і групами, які занадто швидко змішуються або залишаються небезпечно виключеними. Чи зможуть цьому якимось зарадити процеси наднаціональної інтеграції? Хоча ці питання порушуються в Європейському Союзі лише від початку 1990-х років, а в межах Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) і в МЕРКОСУР – від нещодавнього часу, зв'язок між глобалізацією, регіональною інтеграцією та різними культурами зараз стає ключовим питанням як для досліджень, так і для переговорів.

Як вступ до аналізу в наступній главі я порушу три проблеми, котрі постають в останні роки при намаганнях усвідомити, до чого нас веде глобалізація. Одна з них інколи узагальнено визначається як протистояння між глобальним і локальним, що, на мій погляд, доречно характеризувати як відмінні рівні абстрагування й конкретизації, на яких реорганізуються економіка, політика і культура за часів глобалізації. Друге питання, пов'язане з першим, полягає у тому, чи можливо позбавитися відчуття політичного безсилля, до якого нас призводить повсякденне переживання того, що головні рішення приймаються у недоступних місцях, які навіть складно ідентифікувати. У третю чергу я розглядаю теоретико-методологічні наслідки цих труднощів для міждисциплінарних досліджень, які можна підсумувати як виклики в роботі з даними з питань економічної та культурної політики, як водночас і з наративами і метафорами, в яких уявляється глобалізація.

У другій главі я проаналізую, які наслідки має те, що глобалізація є «неідентифікованим об'єктом культури». Дещо прояснюється при розрізненні міжнародного, транснаціонального і глобального вимірів. Але навіть при цьому глобалізація не стає ні чітко окресленим об'єктом дослідження, ні науковою чи економічною, політичною чи культурною парадигмою, яка може пропонуватись як єдина модель розвитку. Ми повинні визнати, що існують численні наративи щодо того, що значить

глобалізуватися, однак, оскільки їхньою головною рисою є інтенсифікація взаємозв'язків між суспільствами, ми не можемо зупинитися на розмаїтті нарисів, не турбуючись про їхню сумісність у межах відносно універсального знання. Це передбачає обговорення соціологічних і антропологічних теорій, а також приділення уваги наративам і метафорам, які утворюються, щоб охопити те, що упускається через вади і недосконалості теорій. У нарисах і уявленнях виявляється те, що є утопічним у глобалізації і що вона не може інтегрувати, наприклад, відмінності між англами та латинцями, страждання людей, які мігрують чи подорожують, які не живуть там, де народились, і спілкуються з іншими людьми, яких хтось коли можуть знову побачити. Метафори слугують для того, щоб уявляти щось відмінне, а наративи ритуалізуються задля того, щоб це відмінне впорядковувати.

Далі, у третій і четвертій главах, здійснюються спроби визначити, якою може бути глобалізація на Заході на основі взаємодій між Європою, Латинською Америкою та Сполученими Штатами. Я намагаюся показати, як минулі та сучасні міграції визначають способи нашого самосприйняття. Наративи, сформовані в процесі торговельного і символічного взаємообміну від XVI до середини XX століття, схоже, відтворюються у стереотипах останніх глобалізованих десятиліть: дискримінація з боку «Півночі» латиноамериканців, захоплення або, навпаки, недовіра. І все ж тлумачення може бути більш складним, якщо від розгляду протистояння між ідентичностями перейдемо до дослідження культурних процесів, які нас пов'язують або віддаляють. Ідентичності видаються несумісними, однак бізнесовий і масмедійний взаємообмін між ними зростає. Для того щоб зрозуміти розбіжності між ідеологіями та практикою, я аналізую, як політика надання громадянства впливає на уявлення щодо подібного та відмінного в Європі, Сполучених Штатах Америки і трьох латиноамериканських країнах: Аргентині, Бразилії та Мексиці. Я досліджую критику кожного окремого випадку суперечностей цих моделей, складність їхнього узгодження й водночас потребу досягнення угод за часів, коли глобалізація зближує віддалені держави. Я запитую себе, чи можна утворити публічний транснаціональний простір, в якому культурні концепції та відповідна політика узгоджувалися б одна з одною. Розглядаються чотири моделі: європейська республіканська система універсальних прав, мультикультурний сепаратизм Сполучених Штатів, мультиетнічна інтеграція під егідою національної держави у латиноамериканських країнах і на перетині усього цього мультикультурна інтеграція, яка спонукається засобами комунікації.

У п'ятій главі я пропоную наративну і напіввигадану інтермедію. Подібно до того як у житті створюються узагальнені персонажі, тут я зробив спробу уявити розбіжності між латиноамериканським антропологом, європейським соціологом і американським фахівцем з культурних досліджень. Оскільки зараз неможливо проблематизувати зв'язок теорій з їхніми суспільними умовами створення, пов'язуючи їх лише з нацією, класом або університетом, де вони були розроблені, я додаю повсякденне життя дослідників, які подорожують і мають доступ до транснаціонального досвіду та необмежених потоків інформації. Йдеться про нарис, побудований на окремих біографічних даних – моїх власних, а також інших осіб, – однак це не має великого значення, оскільки дискусія про соціальні науки і дослідження в сфері культури, яка ведеться на цих сторінках, націлена більшою мірою не на виявлення правдивого і фальшивого, а на формулювання вірогідної версії дилем, на яких зараз ґрунтується дослідження.

Різні способи глобалізуватись, або перейти від європейської гегемонії до американської, оцінюються у шостій главі за допомогою порівняння того, що відбувається у різних видах мистецтв і в культурній індустрії. Застосування промислових форматів і транснаціональних критеріїв конкуренції до візуальних мистецтв і літератури модифікує їхнє виробництво й оціночну вартість, хоча більша частина мистецьких витворів продовжує виражати національні традиції та циркулює лише в межах власних країн. Видавнича індустрія організована транснаціональними видавництвами, які групують свою продукцію та збут за лінгвістичними регіонами. Найефективніше глобалізація виявляється в аудіовізуальній сфері: музика, кіно, телебачення та засоби масової інформації зазнають реорганізації, починаючи з нечисленних компаній задля поширення на всю планету. Мультимедійна система, яка частково включає ці чотири сфери, надає небачені можливості транснаціонального поширення навіть у периферійних культурах. Однак також у латиноамериканському випадку вона призводить до більшої нашої залежності, ніж раніше у візуальних мистецтвах від Франції, а зараз від Сполучених Штатів, а також від Іспанії у сфері видавництва. Крім здійснення диференційованого аналізу викликів транснаціоналізації чи глобалізації у кожній сфері культури, я досліджую спричинену ними конфліктність між гомогенізацією та відмінностями в асиметричних відносинах, які існують між країнами та регіонами.

У сьомій главі я приділю увагу містам, оскільки крізь їхню призму складається уявлення про глобальні процеси. До того ж саме у великих сучасних містах локальні процеси поєднуються з національними про-

цесами та з глобалізаційними змінами. Аналізуючи, що саме потрібно місту для того, щоб набути статусу глобального, та чим відрізняються міста «першого» і «третього» світу, я торкнуся ключових проблем дуалізації та сегрегації, спровокованих глобальними процесами. Також з'ясуємо суперечливі можливості міського відродження, які інтеграція створює для систем торгівлі й споживання, для транснаціонального управління та поширення інформації. І також розглянемо культурний космополітизм у споживанні разом із ліквідацією робочих місць, зростанням нестабільності та деградацією довкілля.

У восьмій главі пропоную розглянути полемічні питання, котрі стосуються того, якою може бути культурна політика за часів глобалізації. Як відтворити публічний простір, сприяти створенню наднаціонального громадянства, передавати товари й ідеї розпорощеним аудиторіям у багатьох країнах, переглянути потенціал національних культур та регіональних і світових організацій, — це деякі з проблем, які аналізуватимуться. Я також розглядаю питання, чому проблеми естетики зараз актуалізовані в політиці й як бути із занепокоєністю з приводу культурної економіки ринку.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ

Є декілька питань, які слід розв'язати, обираючи наративи і метафори, інтерпретуючи їх і пов'язуючи з конкретними даними. Я їх розглядатиму за потреби у різних главах. Тут я хочу торкнутися основного питання. Чому я обираю саме ці випадки, нариси і символи, які наводжу в цій книжці, про мігрантів і міжкультурність, про відносини між Європою, Латинською Америкою та Сполученими Штатами, якщо існує багато інших?

Якщо подивитися на загальну кількість сторінок цієї книжки, стає очевидним, що я не намагався написати енциклопедію нарисів і метафор, зібраних із цієї тематики. Хочу зазначити, що, відбираючи їх, аби навести у книжці, я дотримувався таких правил:

а) після декількох років вивчення етнографічних досліджень і хронік, після десятків інтерв'ю з міжкультурними інформаторами з різних держав, я відібрав з усієї сукупності перелік того, що мені вдалося найбільш репрезентативним, намагаючись охопити не так розмаїття ситуацій, як символічні структури і трансформації;

б) найбільший інтерес для мене становили події, наративи і метафори, які поєднують основні аспекти міжнародних відносин і різні

способи уявлення глобалізації – або їхні еквівалентні форми меншого масштабу: протистояння та міжнародні або регіональні угоди, які призводять до кризи звичних способів їхнього сприйняття;

в) я представив цю вибірку і частину інтерпретацій, які ви прочитаєте в цій книжці, на конференціях у Сполучених Штатах, Латинській Америці (у Буенос-Айресі, Мехіко, Сан-Паулу) та на міжнародних конгресах європейських (Галле, 1998) і канадських (Ванкувер, 1997) латиноамериканістів, Асоціації латиноамериканських досліджень (LASA) (Чикаго, 1998), культурних досліджень (Піттсбург, 1998), на конгресах антропологів Сполучених Штатів (1996), держав МЕРКОСУР (1997) і Колумбії (1997), а також на симпозіумі з питань кордонів різних регіонів (Буенос-Айрес, 1999). На згаданих зустрічах я збирав нариси з інших досліджень, які суперечили моїй вибірці, а також критику моїх інтерпретацій. У цій книжці є декілька перероблених фрагментів згаданих конференцій. Безперечно, можна було б значно збільшити кількість зіставлень, удосконалити, спростувати й перевірити у більшій кількості сценаріїв вибірку й інтерпретації і навіть запропонувати інші. Вочевидь вибірка, запропонована на цих сторінках, – це завершений етап, який є перехідним до здійснення доказового, а не енциклопедичного «підсумку» з метою публікації та поширення його для продовження дискусії. В будь-якому разі зроблено певне зусилля з осмислення загалом, оскільки йдеться про книжку, а не про добірку статей і доповідей.

Як ви можете зрозуміти з переліку зустрічей, на яких я виносив на обговорення частину цієї праці, список осіб, яким я вдячний за допомогу в осмисленні та переосмисленні викладеного тут, вийшов би надто довгим. Ви зустрінете у тексті численні згадки про них у посиланнях на використану літературу. Не претендуючи на те, щоб згадати всіх, хочу зазначити бесіди з Уго Ачугаром, Артуро Аріасом, Лурдес Аріспе, Льюїсом Бонетом, Елоїзою Буарке ді Оланда, Рамоном Де ла Кампою, Едуардом Дельгадо, Анібалом Фордом, Хуаном Флоресом, Жан Франко, Алехандро Грімсоном, Фредріком Джеймісоном, Сандрою Лоресано, Маріо Маргулісом, Хесусом Мартін-Барберо, Даніелем Мато, Вальтером Міньоло, Кетлін Ньюман, Ренато Ортісом, Мері Пратт, Неллі Ричард, Ренато Росальдо, Беатріс Сарло, Амалією Сінбореллі, Саулом Сосноскі та Джорджем Юдісом.

Підготовці цієї книжки сприяли умови для здійснення дослідження та роботи на посаді доцента, які мені створили Автономний столичний університет Мехіко, передусім Відділення антропології, і також спілкування з колегами з Програми досліджень міської культури, учасників якої та спільні публікації я згадую нижче. Економічна підтримка, на-

дана протягом 1998–1997 років, під час роботи над цим дослідженням, Автономного столичного університету Мехіко, а також Довірчого фонду культури Мексики та Сполучених Штатів спростила для мене польові дослідження та проведення інтерв'ю в обох країнах. Для розуміння проблематики мультинаціональності, прикордонних територій і культурної політики, суттєву роль відіграли мої бесіди з Райнером Енріке Амелем, Едуардо Нівоном, Аною Росас Мантекон, Томасом Ібаррою Фраусто, Хосе Мануелем Валенсуелою та Пабло Вілою. Дослідження мистецької практики за програмою inSITE на мексикансько-американському кордоні, яке мені допомогло розробити значну частину того, що наводжу в цій книжці щодо глобальних уявлень, завдячує багато в чому моїм бесідам із Кармен Куенка та Мішель Крічман, координаторами згаданої програми. Суттєвою була й підтримка Андре Дорсе та Лус Марії Варгас у виданні цієї книжки.

У наступних частинах цієї книжки й у додатках я проаналізую інші підтвердження правильності зробленої мною вибірки подій, нарисів і метафор і висловлю подяку іншим особам і установам. Відтак стане очевидним: не останню роль відіграло те, що я мешкав у Мексиці протягом останніх двадцяти трьох років як більш-менш натуралізований іноземець, який при цьому не припиняє бути аргентинцем і має «співвітчизників», котрі народились у Мексиці й в інших країнах, але є настільки близькими людьми, що це спонукає зняти з цього слова лапки.

Невизнання гетерогенності або намагання говорити з урахуванням лише одного з цих місць суперечило б положенням і методології цієї книжки. Через те поясню у декількох місцях, використовуючи вислів Цветана Тодорова, що саме, на мою думку, означає «зустріч культур в одній особі» (Todorov, 1996: 23). При тому що доволі складно знайти своє місце у взаємодії різних символічних спадщин, іще складнішим має бути дослідження цих тем лише з одного національного чи етнічного пункту спостереження. «Те, що робить мене таким, як я є, а не інакшим, – пише Амін Маалуф на початку своєї книжки під назвою «Вбивчі ідентичності», – це перебування на межі між двома країнами, двома чи трьома мовами, декількома культурними традиціями» (Maalouf, 1999: 19). Так само як його й інших, хто поділяє це міжкультурне становище, мене запитали: «що ти відчуваєш в глибині душі?». Лівансько-французький автор каже, що протягом тривалого часу це запитання викликало в нього посмішку. Зараз він вважає його небезпечним через припущення, яке воно містить щодо того, що кожна людина або кожна група людей мають «глибинну істину», сутність, визначену від моменту

народження або навертання в релігію, і що вони можуть «стверджувати цю ідентичність» так, ніби їхні співвітчизники є важливішими за їхніх співгромадян, які можуть походити з різних країн, ніби біологічні визначення та інфантильна відданість превалюють над переконаннями, перевагами і схильностями, запозиченими в інших культур.

Ті, хто є «людьми прикордоння», стверджує Маалуф, можуть почуватися у меншості та нерідко маргіналізованими. Однак у глобалізованому світі всі ми є меншинами, у тому числі англомовні, принаймні коли приймаємо численні компоненти нашої власної ідентичності та намагаємося зрозуміти себе без спрощення. Оскільки деякі з нас є в більшому ступені меншиною, ніж інші. Отже, йдеться про осмислювання парадоксу: що означає бути водночас арабом і християнином, аргентино-мексиканцем чи мексикано-американцем, бразило-парагвайцем (500 тисяч бразильців мешкають у Парагваї) або франконімцем, а також про зрозуміння відмінностей між цими об'єднаннями та розривами. Вони не врегульовуються, ані якщо стверджувати, що два плюс два дорівнює стільком чи стільком, ані за рішенням тирана, ані завдяки індивідуальному героїзмові. Ці міжкультурні конфлікти зараз також є одним із великонадійних об'єктів дослідження, який відкриває можливості для утворення колективних суб'єктів і відкритої демократичної політики.

Мехіко, Федеральний округ, вересень 1999

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ